

nulla tristitia opponitur vel contrariatur: quia huic considerationi quæ est causa delectationis, non est aliqua consideratio contraria, quæ sit causa tristitiæ: omnis enim consideratio delectabilis est. Non sic autem est ex parte sensus: quia secundum operationes sensus contingit et tristitia et dolor: sicut ex tactu convenientis delectamur, ex tactu autem nocivi dolemus. Alio modo facit delectationem ex parte considerati: in quantum scilicet aliquid consideratur ut bonum vel ut malum. Et sic ex consideratione potest accidere delectatio et tristitia contraria: sic enim et ipsum non intelligere tristitiam causat, in quantum consideratur ut quoddam malum: secundum se vero non causat nisi negationem delectationis. Non tamen hoc modo dicimus dolorem esse in superiori ratione animæ Christi, sed prout in essentia animæ radicatur.

Ad id vero quod PRIMO in contrarium obijcitur, dicendum quod Glossa non dicit quod anima Christi sit repleta tristitia: sed quod est repleta doloribus, secundum quod compatitur corpori: et sic non oportet quod passio doloris pertineat ad rationem superiorem, nisi secundum quod est in essentia animæ: sic enim corpori unitur.

Ad SECUNDUM dicendum, quod passio Christi non esset satisfactoria, nisi in quantum est voluntarie ex caritate suscepta: et sic non oportet quod dolor sit in superiori parte rationis Christi respectu propriæ operationis, sicut in Adam fuit culpa per operationem superioris rationis: quia ipse motus caritatis patientis, qui est in superiori parte rationis, respondet in satisfactione ad id quod fuit in culpa secundum superiorem rationem.

Ad TERTIUM dicendum, quod in ratione duo intelliguntur: scilicet participatio quedam intellectualis veritatis, et istorum intellectus obumbratio vel defectus. Defectus ergo intellectualis virtutis consequitur animam secundum quod unibilis est corpori: sed intellectualis virtus inest ei secundum quod non est sub corpore depressa, sicut aliæ formæ materiales. Et ideo, cum operatio rationis insit animæ secundum quod participat virtutem intellectualem, non exercetur talis operatio corpore mediante.

Ad QUARTUM dicendum, quod ratio ut ratio non nominat aliquam potentiam (1) distinctam a ratione ut natura est, sed nominat quemdam modum considerandi ipsam potentiam. Quamvis autem secundum aliquem modum considerandi passio non pertineat, ad aliquam potentiam animæ, non tamen excluditur quin anima patiatur.

ARTICULUS X. — *Utrum per dolorem passionis, qui in superiori ratione Christi erat, gaudium fruitionis impediretur, et e contra.*
— (III part., quæst. XLVI, art. 8.)

Decimo quaeritur, utrum per dolorem passionis, qui erat

(1) *Al.* ab aliis distinctum a ratione. etc.

in superiori ratione Christi, impediretur gaudium fruitionis, et e converso; et videtur quod sic. Beatitudo enim magis proprie est in anima quam in corpore. Sed corpus non potest dici beatum vel gloriosum simul dum patitur: quia impassibilitas ad gloriam corporis pertinet. Ergo nec in ratione superiori Christi potuit esse simul passio doloris et gaudium fruitionis.

2. Præterea, Philosophus dicit in VII Ethic. (capit. XIII et XIV), quod *delectatio quælibet expellit tristitiam contrariam; si autem vehemens sit, expellit omnem tristitiam*. Sed delectatio qua superior ratio animæ Christi fruebatur Divinitate, fuit vehementissima. Ergo expulit a Christo omnem tristitiam et dolorem.

3. Præterea, ratio superior limpidius contemplatur quam Paulus in raptu. Sed ex veri contemplatione anima Pauli abstracta fuit a corpore, non solum quantum ad operationem rationis, sed etiam quantum ad operationes sensibiles. Ergo et Christus nec secundum rationem nec secundum sensum, aliquem dolorem sustinuit.

4. Præterea, ex forti causa sequitur fortis effectus. Sed operatio animæ est causa corporalis immutationis, sicut patet quod ex imaginatione terribilium vel delectabilium corpus disponitur ad frigus vel ad calorem. Cum ergo in anima quantum ad superiorem rationem fuerit vehementissimum gaudium, videtur quod corpus fuerit ex hoc gaudio immutatum: et ita dolor non potuit esse nec in corpore nec in superiori ratione, secundum quod est corpori unita.

5. Præterea, visio Dei in sua essentia est efficacior quam visio Dei in subjecta creatura. Sed visio qua Moyses vidit Deum in subjecta creatura, fecit ut non affligeretur fame quadragenario jejunio. Ergo multo fortius visio Dei in sua essentia, quæ Christo conveniebat secundum superiorem rationem, omnem corporalem afflictionem removuit; et sic idem quod prius.

6. Præterea, id quod est in summo, a quo tamen potest fieri recessus, non patitur contrarii permixtionem; sicut calor ignis, qui est in summo, non patitur permixtionem frigoris, quamvis calor ille sit transmutabilis. Sed gaudium fruitionis fuit in superiori ratione in summo, etiam inmutabiliter. Ergo non fuit ibi aliqua permixtio doloris.

7. Præterea, homo beatificatur et secundum animam et secundum corpus: utramque autem beatitudinem per peccatum amisit. In Christo autem fuit restituta humana natura ad beatitudinem animæ, quæ consistit in hoc quod superior ratio Divinitate fruebatur. Ergo multo magis fuit restituta ad beatitudinem corporis, quæ minus est; et ita etiam nec secundum corpus in eo dolor fuit; et sic nec in ratione superiori, secundum quod corpori unitur.

8. Præterea, sicut anima Christi unitur Verbo, ita et caro

ejus. Sed si caro ejus esset glorificata per unionem ad Verbum, non posset in ea esse aliquis dolor. Ergo, cum superior ratio sit beatificata per unionem ad Verbum, non poterat in ea esse aliquis dolor.

9. Præterea, secundum Augustinum, XII super Genesim ad litteram (cap. xxiv), gaudium et dolor per essentiam sunt in anima. Gaudium autem et dolor sunt contraria. Cum ergo contraria non possint esse in eodem secundum essentiam, videtur quod in superiori parte rationis non simul potuerit esse gaudium fruitionis et dolor passionis.

10. Præterea, dolor sequitur ex apprehensione nocivi, gaudium ex apprehensione convenientis. Sed non est possibile simul apprehendere nocivum et conveniens: quia contingit unum solum intelligere, secundum Philosophum. Ergo in ratione superiori non potuit esse simul dolor et gaudium.

11. Præterea, majus posse habet in natura integra ratio supra sensualitatem quam in natura corrupta sensualitas supra rationem. Ergo multo fortius in Christo, in quo natura humana fuit integra, ratio trahebat post se sensualitatem. Sed tota sensualitas erat particeps gaudii fruitionis, quod erat in ratione: ex quo videtur quod anima Christi totaliter erat experta doloris.

12. Præterea, majore est infirmitas contracta quam assumpta; et similiter potior est unio in persona quam unio per gratiam. Sed in tribus pueris, qui habebant infirmitatem contractam, unio Dei per gratiam, eorum corpora a læsione ignis impassibilia servavit. Ergo multo fortius in Christo, qui non habuit nisi infirmitatem assumptam, unio in persona Verbi Dei et fructio ipsius conservavit rationem immunem a dolore passionis.

13. Præterea, gaudium fruitionis in superiori ratione est per hoc quod ad Deum convertitur; dolor autem passionis per hoc quod convertitur, corpus: quia simplex, ad quod convertitur, totum convertitur. Ergo in ratione superiori Christi non potuit esse simul gaudium fruitionis et dolor passionis.

14. Sed dicendum, quod in Christo fuit duplex status: scilicet viatoris, et comprehensoris; et secundum hos duos status sic potuit inesse ei gaudium fruitionis et dolor passionis. — Sed contra, duplex status Christi nec aufert contrarietatem quæ est inter gaudium et dolorem, nec subjectum gaudii et doloris diversificat. Contraria autem non possunt esse in eodem subjecto. Ergo duplex status Christi non facit quod simul possit inesse ei secundum superiorem rationem dolor et gaudium.

15. Præterea, status viatoris et comprehensoris aut sunt contrarii, aut non. Si sunt contrarii, ergo simul inesse Christo non possunt. Si autem non sunt contrarii; cum contrariorum sint contrariæ causæ, videtur quod duplex status non possit

esse causa per quam Christo simul insint gaudium et dolor, quæ sunt contraria.

16. Præterea, quando una potentia intenditur in suo actu, alia ab actu retrahitur. Multo ergo fortius, quando una potentia est intensa in uno actu, retrahitur ipsa ab alio. Sed in ratione superiori fuit gaudium intensum. Ergo per hoc omnino a dolore retrahebatur.

17. Sed dicendum, quod dolor erat materialis respectu gaudii: unde per dolorem gaudium non impediatur. — Sed contra, dolor erat de passione corporis, gaudium erat de visione Dei. Ergo dolor passionis non erat materialis respectu gaudii fruitionis; et sic dolor et gaudium in ratione superiori Christi simul esse non potuerunt.

Sed contra, secundum proportionem causarum est proportio effectuum. Sed unio animæ Christi ad corpus erat causa doloris, unio autem ejus ad Divinitatem erat causa gaudii: hæc autem duæ uniones non se impediunt. Ergo in Christo fuit simul dolor passionis et gaudium fruitionis.

Præterea, Christus in eodem instanti fuit verus viator et comprehensor. Ergo habuit ea quæ sunt viatoris et comprehensoris. Sed comprehensoris est de divina fruitione intense gaudere; viatoris autem est corporales dolores sentire. Ergo in Christo simul fuit dolor passionis et gaudium fruitionis.

Respondeo dicendum, quod in Christo duo prædicta, scilicet gaudium fruitionis et dolor corporalis passionis, se nullatenus impediunt.

Ad cujus evidentiam sciendum est, quod secundum naturæ ordinem, propter colligantiam visum animæ in una essentia, et animæ et corporis in uno esse compositi, vires superiores et inferiores, et etiam corpus, invicem in se effluunt quod in aliquo eorum superabundat; et inde est quod ex apprehensione animæ transmutatur corpus secundum calorem et frigus, et quandoque usque ad sanitatem et egritudinem, et usque ad mortem: contingit enim aliquem ex gaudio vel tristitia vel amore mortem incurere. Et inde est quod ipsa gloria animæ fit redundantia in corpus glorificandum; ut patet per auctoritatem Augustini supra inductam (art. viii, in sol. ad ix argum.); et similiter est e converso, quod transmutatio corporis in animam redundat. Anima enim conjuncta corpori, ejus complexiones imitatur secundum amantiam vel docilitatem, et alia hujusmodi, ut dicitur in lib. sex Principiorum (cap. iv et est de *quando* non procul a fin. inter opera Arist.). Similiter ex viribus superioribus fit redundantia in inferiores; cum ad motum voluntatis intensum sequitur passio in sensuali appetitu, et ex intensa contemplatione retrahuntur vel impediuntur vires animales a suis actibus: et e converso ex viribus inferioribus fit redundantia in superiores; ut cum ex vehementia passionum

in sensuali appetitu existentium obtenebratur ratio, ut iudicet quasi simpliciter bonum id circa quod homo per passionem afficitur.

In Christo autem secus est: nam propter divinam virtutem Verbi, ejus voluntati subjectus erat ordo naturæ; unde poterat hoc contingere ut non fieret prædicta redundantia sive ex anima in corpus vel e converso, sive ex superioribus viribus in inferiores vel e converso, virtute Verbi id faciente, ut comprobaretur veritas humanæ naturæ quantum ad singulas partes ejus, ut decenter impleteret quantum ad omnia nostræ reparationis mysterium. Unde dicit Damascenus in III lib. (cap. xv a med., et cap. XVIII et XIX): *Morēbatur secundum consequentiam naturæ, Verbo volente et permittente dispensative pati et operari quæcumque propria, ut per omnia naturæ credatur veritas.*

Sic ergo patet quod, cum in ratione superiori esset summum gaudium, in quantum per ejus operationem anima Deo fruebatur, ipsum gaudium in superiori ratione persistebat, et non derivabatur ad inferiores vires animæ, nec ad corpus: alias nullus dolor nec passio in eo esse potuisset. Et sic effectus fruitionis non pervenit ad essentiam animæ in quantum est forma corporis, nec in quantum est radix inferiorum virium: sic enim et ad corpus et ad inferiores vires pervenisset, ut accidit in beatis post resurrectionem. Similiter dolor, qui erat ex lesione corporis in ipso corpore et essentia animæ secundum quod est forma corporis in inferioribus viribus, non poterat pervenire ad superiorem rationem, secundum quod per actum suum in Deum convertitur, ut ipsa per hoc conversio aliquantulum impediretur.

Relinquitur igitur quod superiorem rationem attingebat ipse dolor, in quantum in esse animæ radicatur; et erat ibi gaudium summum in quantum per actum suum Deo fruebatur: et sic ipsum gaudium conveniebat rationi superiori per se, quia per actum proprium; dolor autem quasi per accidens, quia ratione essentia animæ, in qua fundatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut Deus est bonum et vita animæ, ita anima est bonum et vita corporis; non autem e converso, quod corpus sit bonum animæ. Passibilitas autem est quoddam impedimentum vel nocendum respectu unionis animæ ad corpus. Et ideo corpus non potest esse beatum suo modo, passibile existens, utpote impedimentum habens respectu participationis summi boni: propter quod impassibilitas pertinet ad gloriam corporis. Animæ vero beatitudo tota consistit in fruitione summi boni, quod est Deus: unde anima quæ fruatur Deo, perfecte est beata, etiam si contingat quod sit passibilis ex parte illa quæ corpori unitur, sicut accidit in Christo.

AD SECUNDUM dicendum, quod hoc quod gaudium vehementer

expellat omnem tristitiam etiam non contrariam, contingit ex redundantia virium in invicem, quæ in Christo non fuit, ut dictum est, in corp. art.: et hac ratione ex vehementia contemplationis ipsius Pauli inferiores vires a suis actibus sunt abstractæ.

Unde patet solutio AD TERTIUM.

Et hac etiam ratione ex operatione animæ contingit aliqua immutatio in corpore: ex quo patet solutio AD QUARTUM.

Inde est quod Moyses siti et fame nullo modo vel minus affligebatur ex contemplatione, quamvis videret Deum in subjecta creatura: et sic patet solutio AD QUINTUM.

AD SEXTUM dicendum, quod in Christo nulla permixtio facta est gaudii et doloris. Nam gaudium fuit in superiori ratione ex illa parte qua est principium sui actus; sic enim Deo fruebatur; dolor vero non erat in ipsa nisi secundum quod lesio corporis attingebat eam ut actum corporis, mediante essentia, in qua radicatur; ita tamen quod actus rationis superioris nullatenus impediatur; et sic erat et purum gaudium et purus dolor; et sic utrumque in summo.

AD SEPTIMUM dicendum, quod ex quadam dispensatione factum est ut Christo a principio suæ conceptionis gloria animæ, non autem corporis conferretur; ut scilicet per gloriam animæ communicet cum Deo, per passibilitatem corporis similis esset nobis; et sic esset conveniens mediator Dei et hominum, in gloriam nos adducens, et suam passionem ex parte nostra Deo offerens, secundum illud Hebr., xi, 10: *Decebat eum quæ multos filios in gloriam adduxerat, per passionem consummari.*

AD OCTAVUM dicendum, quod anima Christi fuit conjuncta Verbo dupliciter: uno modo per actum fruitionis; et hæc unio fecit eam beatam; alio modo per unionem, et ex hac non habuit rationem beatitudinis, sed ex hac habuit quod esset anima Dei. Si autem ponatur animam fuisse assumptam in unitate personæ sine fruitione, non esset beata, proprie loquendo: quia nec ipse Deus beatus est nisi per hoc quod se ipso fruatur. Corpus igitur Christi non ex hoc ipso gloriosum est quod est a Filio Dei in unitate personæ assumptum; sed solum ex hoc quod ex anima in ipsum gloria descendit, quod quidem ante passionem non erat gloriosum.

AD NONUM dicendum, quod contraria esse in eodem per se, est impossibile; contingit tamen esse contrarios motus in eodem, ita quod unus motuum conveniat ei per se, et aliud per accidens; sicut cum aliquis in navi deambulans fertur in contrarium ejus ad quod navis movetur. Ita in superiori ratione animæ Christi erat gaudium per se, quia per actum proprium; dolor autem per accidens, quia per corporis passionem. Vel potest dici, quod gaudium illud et ille dolor non erant contraria, cum non essent de eodem.

AD DECIMUM dicendum, quod intellectus non potest simul multa intelligere per diversas species; potest autem per unam speciem simul multa intelligere, vel qualitercumque aliter intelligere multa ut unum; et sic intellectus animæ Christi et ejuslibet beati multa simul intelligit, in quantum videndo essentiam divinam, alia cognoscit. Dato tamen quod anima Christi non possit simul nisi unum intelligere, per hoc tamen non removetur quin possit simul intelligere unum, et sentire aliud sensu corporali: et ex istis duobus apprehensis in anima Christi sequebatur gaudium fruitionis ex visione Dei, et dolor passionis ex sensu nocementi. Dato iterum quod non possit simul intelligere unum et sentire vel imaginari aliud; ex illo tamen uno intellectu posset diversimode affici appetitus superior et inferior, ut superior gauderet, et inferior timeret vel doleret: sicut accidit in eo qui sperat ex aliqua horribili medicina se assequi sanitatem. Nam ipsa medicina, ut salubris a ratione considerata, generaliter in voluntate gaudium; ratione vero horribilitatis suæ in inferiori appetitu timorem inducit.

AD UNDECIMUM dicendum, quod ratio illa procedit secundum communem cursum. In Christo autem specialiter fuit ut non fieret redundantia ex una potentia in aliam.

AD DUODECIMUM dicendum, quod corpus puerorum non fuit factum impossibile in fornace: sed divina virtute miraculose factum est ut corpora passibilia existentia ab igne non læderentur, sicut fieri potuisset divina virtute ut neque anima Christi nec corpus aliquid patereetur. Sed quare factum non fuerit, dictum est, in corp. art.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod conversio potentiæ ad aliquid est per actum ipsius: et sic gaudium fuit in superiori ratione per conversionem ad Deum, ad quem totaliter convertebatur; dolor autem fuit in superiori ratione secundum inhæSIONEM vel adhærentiam qua adhærebat essentiæ animæ sicut suæ radici.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod status viatoris est status imperfectionis, status autem comprehensoris est status perfectionis. Secundum hoc ergo Christus statum viatoris habuit quod corpus passibile gerebat, et similiter animam; secundum hoc vero statum comprehensoris, quod per actum superioris rationis perfecte Deo fruebatur. Quod quidem esse poterat in Christo, propter hoc quod impediatur divina virtute redundantia ex uno in alium, ut dictum est, in corp. art.; et hæc est causa quare gaudium et tristitia simul ei inesse poterant. Et ideo dicitur, quod secundum duos status hæc duo sibi inerant: quia habere duos status, et simul pati dolorem et gaudium, ab eadem causa procedebat.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod quamvis status viatoris et comprehensoris sint quasi contrarii, tamen Christo simul

in esse poterant, non secundum idem, sed secundum diversa. Nam status comprehensoris inerat ei secundum quod per fruitionem adhærebat Deo secundum superiorem rationem; status vero viatoris secundum quod naturali conjunctione anima corpori passibili jungebatur, et superior ratio ipsi animæ; ut sic status comprehensoris pertineat ad actum superioris rationis; status vero viatoris ad corpus passibile, et ad ea quæ ad hoc consequuntur.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod in Christo hoc fuit speciale, ratione jam dicta, quod quantumcumque intenderetur una potentia in suo actu, alia non retrahebatur a suo actu, nec aliquatenus impediabatur; et sic gaudium superioris neque impediabatur per dolorem qui erat in sensu secundum actum sensus, neque a dolore secundum quod erat in superiori ratione: quia iste dolor non erat in ea secundum actum ejus, sed attingebat eam aliqualiter secundum quod in essentia animæ erat fundata.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod sicut cognitio beata est principaliter divinæ essentiæ, et secundario eorum quæ in divina essentia cognoscuntur; ita affectio et gaudium beatorum principaliter est de Deo; secundario autem eorum de quibus gaudendi Deus est ratio. Et sic quodammodo dolor passionis poterat esse materialis respectu gaudii fruitionis: erat enim illud gaudium principaliter de Deo, secundario de his quæ Deo erant placita; et sic erat de dolore, in quantum a Deo acceptabatur, utpote ad salutem humani generis ordinatus.

QUÆSTIO XXVII

DE GRATIA

(In septem articulos divisa)

Primo, utrum gratia sit quid creatum positive in anima; 2° utrum gratia gratum faciens sit idem quod caritas; 3° utrum aliqua creatura possit esse causa gratiæ; 4° utrum sacramenta novæ legis sint gratiæ causa; 5° utrum in homine uno sit tantum una gratia gratum faciens; 6° utrum gratia sit in essentia animæ sicut in subjecto; 7° utrum gratia sit in sacramentis.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum gratia sit aliquid creatum positive in anima.* (I-II. quæst. cx. art. 1.)

Quæstio est de gratia: et primo quæritur, utrum gratia sit aliquid creatum positive in anima; et videtur quod non. Quia, secundum Augustinum (XIX de Civit. Dei, cap. xxxvi, in princ.),